

אינו צריך לעקור, כי לאחר זמן, לא ידעו שבשבת נטעו, ואין לחשוש שמא יבואו להקל באיסור שבת.

דבר [טעם] אחר, לדינו של רבי מאיר:

נחשדו ישראל לעבור על איסור השביעית, ולא נחשדו על חילול השבתות, ולפיכך, יש לקנוס את הנוטע בשביעית, ואין צורך לקנוס על מלאכה בשבת.

ומתמהינן: למאי הוצרך התנא לאתויי דבר אחר, ולא סגי ליה בטעם הראשון?!

ומפרשינן: הכי קאמר!

וכי תימא, אין טעם הראשון מספיק, כדי שהנוטע בשבת לא יעקור.

כי שבת נמי, זמנין [לפעמים], יהיה ניכר לאחר זמן, שנטעו בשבת.

וכגון דמיקלע יום שלשים קודם ראש השנה, בשבת.

שנה ראשונה של מנין שנות ערלה אין צריך שתהיה שנה שלימה, אלא, כל שהיה האילן נטוע⁽¹⁾ שלשים יום קודם ראש השנה, כשיגיע ראש השנה, עלתה לאילן שנה, כי

כי מכדי [הרי], הא [מבשל בשבת] איסור דאורייתא הוא, והא [נטיעה בשביעית] איסור דאורייתא היא, ואם כן מאי שנא שבת, ומאי שנא שביעית?!

אלא, התם [ברייתא דנוטע] לא קשיא, וכדקתני טעמא דמילתא, באותה ברייתא עצמה.

אמר רבי מאיר: מפני מה אני אומר: בשבת, בשוגג יקיים במזיד יעקר, ובשביעית, בין בשוגג בין במזיד יעקר?!

מפני שישראל מונין אם נטיעותיהן לשנה השביעית.

ואין מונין ישראל את נטיעותיהן לשבתות. א-ת

כלומר, היות שאיסור ערלה בשנים הוא תלוי, שנאמר [ויקרא יט כג]: "שלש שנים יהיה לכם ערלים", הדבר ניכר באיזו שנה נטע את העץ, כי כאשר יהיו הפירות מותרים בשנה הרביעית, יידעו הכל שבשביעית נטע את האילן. אבל, אין ניכר לאחר זמן, באיזה יום בשבוע נטעו, כי אין מונים ימים לנטיעה אלא שנים.

ולפיכך, הנוטע בשביעית יעקר, כי יהיה ידוע לכל שבשביעית נטעו, ושמא יבואו להתיר נטיעה בשביעית. אבל הנוטע בשבת בשוגג

הזומר את כרמו, והרי "אין לוקין מן הדין". ויש שתירצו, שמחלוקת הסוגיות היא, ראה מה שציינו ב"ספר המפתח" על הרמב"ם.

1. ואין די בנטיעה בלבד, אלא צריך שישיש האילן בקרקע, ואחר כך מתחילים למנות לו שלושים יום אלו, וראה בראש השנה י ב שלש

ומשמע שאינו איסור תורה; וקשה, הלא בסוגיין מבואר, שהוא איסור דאורייתא?! ויש לומר: בדבר שעיקרו מן התורה החמירו כמו איסור תורה — "דרך אמונה".

וב"חזון איש" [שביעית יז כד] כתב, שאף על גב דהוי איסור תורה, מכל מקום אינו לוקה מן התורה, היות ואין איסורו אלא קל וחומר מן

שלשים יום בשנה נחשבים כשנה, (2) ואין פירות האילן אסורים משום ערלה אלא עוד שנתיים בלבד.

דאי נטע ההוא [באותו] **יומא, הוא סלקא** [שתעלה] **ליה שתא** למנין שנות ערלה, כי שלשים יום בשנה, חשובין הן כשנה. (3)

ואי לא נטע בההוא יומא, **לא סלקא ליה שתא**, ויצטרך להמתין שלש שנים שלמות.

ונמצא, שהנוטע באותה שבת, ניכר הדבר לאחר זמן, כי לסוף שתי שנים, כשאוכלים מן הפירות, מחמת אותם שלשים יום שלפני ראש השנה, יהיו מזכירים שנטע בשבת. (4)

ואם כן, לפי טעם הראשון שהזכיר רבי מאיר, ראוי לקנוס אף את הנוטע בשבת, והרי משמע שכל נוטע בשבת אינו צריך לעקור!?

לפיכך אמר רבי מאיר: **תא שמע**, טעם נוסף, להקל במי שנטע בשבת.

נחשדו ישראל על השביעית ויש לחשוש, מתוך שניכר הדבר (5) שמא יבואו להתיר נטיעה בשביעית.

ולא נחשדו על השבתות, ואפילו אם יזכר ויוודע הדבר, לא יבואו להקל באיסור שבת, ולהתיר נטיעה בשבת.

ונמצא, דלא קשיא דרבי מאיר אדרבי מאיר.

ודרבי יהודה, הקונס שוגג אטו מזיד בשבת, **אדרבי יהודה**, דשביעית שאינו קונס בשוגג, **נמי לא קשיא**.

כי **באתריה** [במקומו] **דרבי יהודה המירא** **לחו שביעית**, ומתרחקים בני אדם מאד

נקלט שלושים יום קודם ראש השנה. וראה ברש"ש ובתוספות ראש השנה י ב ד"ה יום.

ויש שדחקו בכוונת רש"י, שיש כאן שנה על ידי שלושים יום, כי שלושים יום בעינן לקליטה ויום בשנה חשוב שנה, ולפי זה יתפרשו דברי הברייתא והגמרא כפשוטם ומיושבת תמיהת הרש"ש.

4. רש"י.

וראה ברש"ש, שתמה, מדוע יתלו בני אדם שנטע את העץ שלושים יום קודם ראש השנה, והרי אפשר שנטעו הפירות קודם לכן, ואם כפי שכתב רש"י, שמא יזכירו בשעת אכילת הפירות, את זמן נטיעתו בשבת, הלא אף אם נטעו בשבת יותר משלושים יום קודם ראש השנה, יבואו להזכיר את יום נטיעתו.

5. רש"י, ולדבריו, הטעם השני, אינו טעם

שיטות תנאים בכמה זמן משריש האילן, יש אומרים שלושים יום ויש אומרים יד יום ויש אומרים שלושה ימים.

2. כך פירש רש"י ד"ה הכי קאמר, ומשום ש"שלושים יום בשנה חשובים שנה". וראה ברש"ש שהקשה ממה שמבואר במסקנת הסוגיא בראש השנה שם, ששיעור שלושים יום הנאמר כברייתא הוא משום שיום אחד בשנה חשוב כשנה, ושלושים יום הם זמן קליטת הזרע בקרקע.

3. רש"י. ובפשוטו אחרי הקליטה בעינן שלושים יום, ומה שאמר התנא "הנוטע שלושים יום קודם ראש השנה" כוונתו, הנוטע באופן שיהיה מושרש שלושים יום קודם ראש השנה. ומה שאמרה הגמרא "זימנין דמיקלע יום ל בשבת" הכוונה לאותו יום שאם ינטע בו יהיה

ואינו משלם תרומה אלא חולין מתוקנים
[שהפרישו מהם כבר תרומות ומעשרות].

כאשר נותן אותם לכהן הרי הם נעשין
תרומה. (9)

**אכל תרומה טמאה בשוגג, משלם חולין
טהורין, במקום מה שאכל, והן נעשים
תרומה ביד כהן, [ובהמשך מבארת הגמרא,
שאין הדין כן, ורשאי הוא לשלם חולין
טמאין].**

**עבר ושילם חולין טמאים, מהו? שיקנסוהו
על כך.**

**אמר סומכוס משום רבי מאיר: בשוגג,
תשלומיו תשלומין.**

**במזיד אין תשלומיו תשלומין, כי עבר על
דברי חכמים.**

**וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה [שוגג
ומזיד], תשלומיו ששילם כבר לכהן,
תשלומין הן, ונעשים תרומה, וממון כהן
הם, כדין תורה.**

מאיסורי שביעית, ואין חשש שמא יבואו
לזלזל באיסורי שביעית, ועל כן אין צורך
לקנוס שוגג אטו מזיד.

וראייה לכך, שחמורה שביעית, אצל בני
מקומו של רבי יהודה:

**דהוא [אותו אדם, במקומו של רבי יהודה]
דאמר ליה לחבירו, כדי לצערו, הלא דייר בן
דיירתא [גר בן גיורת(6)] אתה!**

**אמר ליה חבירו, הלא אתה גרוע ממני, כי
אנא לא אכלי פירי דשביעית באיסור(7)
כוורתך.**

ואם גנאי זה, גדול היה בעיניהם, מאשר
להיות בן גרים, שאינו מיוחס, אות הוא,
שחמורה היתה שביעית אצל בני מקומם.

**תא שמע(8) מברייטא, שאין רבי מאיר קונס,
בדרכנן, שוגג אטו מזיד.**

האוכל תרומה בשוגג, אינו משלם מעות
כשאר מזיק, אלא תבואה.

7. כגון לאחר הביעור, או פירות שלא הפקירם,
או שעבד באיסור באילן, או שאכלן קודם
שנתבשלו כל צרכן, ראה יומא פו ב רש"י ד"ה
פגי שביעית.

8. "תא שמע" זה משמש כקושיא על דברי
הגמרא לעיל.

9. ולא בשעת ההפרשה, ראה רשב"א. [וראה
בתורת כהנים אמור כב יד שכך אכן סובר רבי
מאיר, אבל רבי אלעזר בן רבי שמעון סובר
שבשעת ההפרשה הוא מתקדש, וראה תוספות
כתובות ל ב בסוף ד"ה זר].

העומד בפני עצמו, אלא השלמת הטעם הראשון,
וראה ברש"ש, בפאת השולחן ב ס"ק כה ובדרך
אמונה שביעית ג יא ד"ה שמא, בדעת הרמב"ם
שפסק כשני הטעמים לחומרא. ואם נחשיב את
הטעם השני בפני עצמו, אם כן יש לאסור אף
את הזורע ירקות בשביעית, וראה בהשגת
הראב"ד ד טו.

6. בפשוטו, כוונתו לומר, אינך מיוחס כבני
ישראל, שהרי אמך גיורת וממילא אתה הינך גר,
כי אם נפרש שהתגייר הוא יחד עם אמו, מה
גנאי יש בכך שאף אמו נתגיירה.

ומקנס חכמים, חוזר הוא, ומשלם לכהן חולין טהורין, ואינם נעשים תרומה.

והוינן בה [דקדקנו בברייתא זו]: (10)

אם אכל תרומה טמאה ושילם חולין טמאין, אפילו עשה כן במזיד, אמאי אין תשלומיו תשלומין?! (11)

הרי, אין ראוי לקונסו, ואדרבה, תבא עליו ברכה!

דהא אכיל מיניה תרומה טמאה שהיא מידי דלא חזי ליה [דבר שאינו ראוי לן] ואסור לאכלה אף בימי טומאתו.

וקא משלם ליה חולין טמאין, שהם מידי דחזי ליה, על כל פנים, בימי טומאתו. (12)

ואף על פי שהם חוזרים ונעשים תרומה, מכל מקום, לא בכל מקרה יש לקונסו, כי שמא לא ידע שהם הופכים להיות תרומה, ונמצא שכוונתו היתה לתת לו יותר ממה שאכל ממנו. ולמה קנסוהו חכמים?! (13)

ואמר [תירץ] רבא, ואמרי לה כדי שם חכם (14) [תירץ]:

הפורי מחסרא לשון הברייתא חסר הוא, ויש להשלימו. והכי קתני [כך נשנית הברייתא]:

אכל תרומה טמאה — משלם חולין כל דהו בין טהורים בין טמאים.

אכל תרומה טהורה, משלם חולין טהורים, ואף על פי שמן התורה יכול הוא לשלם חולין טמאים, מכל מקום תקנו חכמים שישלם טהורים.

עבר ושילם חולין טמאים, מהו?

סומכוס אומר משום רבי מאיר: בשוגג תשלומיו תשלומין, ולא קנסוהו חכמים.

ואף על פי שהכהן מפסיד, כי תרומה טהורה אכל, וטמאה הוא מקבל, בכל זאת יצא ידי חובת תשלומין, כיון ששילם אותה כמות שאכל מן התרומה. (15)

10. דברי הגמרא האלו אינם נצרכים לכאורה לעצם הקושיא, שהרי מפורש בברייתא שרבי מאיר אינו קונס שוגג אטו מזיד, וראה בתפארת יעקב.

11. כתבו הראשונים, שיכולה היתה הגמרא להקשות מן הרישא, אמאי מחוייב לשלם חולין טהורים, אלא דעדיפא מינה מקמשי, וראה עוד בתפארת יעקב.

12. אבל בימי טהרתן נמנעים הפרושים מלאכול חולין טמאים ראה תוספות בחולין ב ב ד"ה טמא. ובפרט כהן הרגיל לאכול תרומה לא ירצה לאכול חולין טמאים ולפסול את גופו לתרומה, ראה שבת יג ב.

13. ראה רש"י ד"ה וקמשלם ליה. ובתוספות ישנים יבמות צ א הקשה מה לנו בכוונתו, סוף סוף הרי נתן לה מידי דלא חזי, ובתוספות פירשו תבא עליו ברכה כי נפסד הוא ומשלם יותר ממה שהפסיד לכהן, וראה עוד בריטב"א ביבמות.

14. ראה מהרש"ל בבא מציעא ב א, שם הגדולים ערך כדי, ובמהדורת עוז והדר בהגהות וחיידושים על המהרש"ל אות פ.

15. א. כך פירש רש"י, וראה ברשב"א שהקשה הא בפסחים לב א איבעיא לן, אם משלם לפי "מידה" [הכמות של התרומה שאכל] או לפי "דמים" [הערך של מה שאכל]. ולמה לא נפשוט

אלא, כך אמר סומכוס: "אין תשלומיו תשלומין" לצאת ידי חובתו, ועל כן, אף על פי שמה שנתן, נתקדש, וממון כהן הוא, חייב הוא לחזור וליתן לו חולין נוספים, ואין חולין אלו נעשים תרומה.⁽¹⁸⁾

ואם תאמר: אם כן, הרי גם חכמים כך אמרו, ומה בין חכמים לרבי מאיר!?

יש לומר: **הכא, בקנסו שונג אטו מזיד, איכא בינייהו:** רבי מאיר לא קנס את השונג, וחכמים קנסו ואמרו: אחד זה ואחד זה, לא נפטר במה ששילם, וחוזר ומשלם חולין אחרים.

והרי המשלם חולין טמאים, עבר על איסור דרבנן,⁽¹⁹⁾ ונמצא, שרבי מאיר לא קונס

במזיד,⁽¹⁶⁾ אין תשלומיו תשלומין, כי קנסוהו חכמים, היות ועבר על תקנתם במזיד, ונתכוין להפסיד את הכהן.⁽¹⁷⁾

וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה [שונג ומזיד], תשלומיו תשלומין ונעשו תרומה, וחוזר ומשלם חולין טהורין שאינם נעשים תרומה.

ואמר רב אחא בריה דרב איקא:

אף מה שאמר סומכוס: "אין תשלומיו תשלומין", לא נתכוון לומר, חולין הם, ויחזור אל הנותנם, כי כיון שמן התורה נעשו תרומה, לא באו חכמים לעקור דבר מן התורה.

את הספק מברייתא דהכא?

ובתוספות הקשו, דאף למאן דאמר לפי "מידה" אי אפשר לפוטרו בחולין טמאין באותה מידה, כי הרי גולן הוא וחייב לשלם לכהן את אותו ערך שגזל ממנו.

וראה במהר"ם שיף ובכתב סופר כאן ובגליון הש"ס ורש"ש ושפת אמת בפסחים שדנו בדין התוספת שמוסיף על המידה היות ואינו שוה כערך הגזילה, האם כל מה שמשלם מתקדש, או רק אותה כמות שהוא אכל, והשאר אינו אלא תשלום דמים בעלמא.

וראה ברשב"א ובפני יהושע שהיות והוא נותן לו פירות ששויים כמו מה שאכל, יוצא הוא אף ידי חיובו הממוני כגולן אף על פי שהנגזל לא קיבל את שיווי הגזילה, ראה שם, ובמה שהקשה הכתב סופר על הפני יהושע.

וראה עוד בזכרון שמואל סימן ב ס"ק ד ובקונטרס זכרון לאה שבסוף ספר מגילת ספר על התורה.

ב. התוספות פירשו שמחוייב לתת כמות כה

גדולה של חולין טמאים, עד שאף כאשר יהפכו לתרומה טמאה, יהיו שוים למאכל בהמה או להסקה כמו מעט תרומה שאכל.

16. "מזיד" היינו כאשר יודע שהחולין הם טמאים, רש"י.

17. שהיות וידע שהם טמאים, ונעשים כתרומה, אם כן נתכון לתת לכהן פחות ממה שגזל ממנו. ולפירוש תוספות לעיל הערה 15 אמנם אין לכהן הפסד ממון, ומכל מקום היות שגזל ממנו דבר שמצויים לו קונים ומשלם לו דבר שאין לו קונים נחשב גם דבר זה כמפסיד את הכהן.

18. וכדברי חכמים, אע"פ שלשונו של סומכוס שונה מלשונם של חכמים כך פירשו בגמרא ביבמות צ א, וכפי שהובא ברש"י כאן.

19. ראה רש"י יבמות צ א ד"ה והא הכא, מנין שאכן מן התורה תשלומיו תשלומין, וראה מה

דב של קרבן שנטמא ועבר זורקו, אם בשוגג זרקו, הורצה הקרבן, ובשרו מותר באכילה.

ואם במזיד זרק את דמו, קנסוהו חכמים, ולא הורצה, ובשרו אסור באכילה.⁽²¹⁾

הרי שאין התנא קונס, בדרבנן, שוגג אטו מזיד ?!

ומשנינן: הכי השתא, התם, גברא [הכהן שזרק את הדם] לכפורי על הבעלים, קא מכויז, ובטובה הוא עוסק, וכי אטו אנן ניקום ונקנסיה?! ועל כן, בכגון זה, מודה רבי מאיר, שאין לקונסו על שגגתו.

תא שמע!

אסרו חכמים להפריש תרומות ומעשרות בשבת, וכן אסרו להטביל כלים טמאים בשבת, מפני שנראה הוא כמתקן בלי בשבת.

המעשר בשבת, בשוגג יאכל, אף בשבת, ולא קנסוהו חכמים, במזיד, קנסוהו חכמים שלא יאכל.

והרי, סתם משנה היא [תרומות פרק ב משנה ג], ו"סתם משנה רבי מאיר" היא, ואף על פי כן, לא קנס התנא בדרבנן, שוגג אטו מזיד ?!

בדרבנן, שוגג אטו מזיד, ותיקשי למה שאמרנו לעיל, בדרבנן קונס רבי מאיר שוגג אטו מזיד ?!

ומשנינן: הכי השתא [וכי קושיא היא זו], התם [בתשלומי תרומה] גברא לשלומי קא מיכוז, ובטובה הוא מתעסק, ואדם כשר הוא,⁽²⁰⁾ ואנן ניקום וליקנסיה [וכי נעמוד אנו ונקנסו אותו] ?!

ואינו דומה למטמא מדמע ומנסך, שאף בשוגג, אינו מתעסק בטובה, ועל כן יש מקום לקונסו, אטו מזיד.

תא שמע, מברייטא, שאין רבי מאיר קונס בדרבנן, שוגג אטו מזיד.

קרבן שנטמא דמו, מן הדין היה שלא לזרוק את דמו, ושלא יוכשר הקרבן אם נזרק הדם.

אלא, שה"צ"יך אשר על מצח הכהן הגדול "מרצה", ומכשיר את הקרבן, כמו שנאמר [שמות כח לה]: "והיה על מצח אהרן, ונשא אהרן את עון הקדשים".

ומן התורה, אין איסור לזרוק את הדם, כאשר ה"צ"יך מרצה את הקרבן, אלא שרבנן אסרו לזרוק דם טמא, אף על פי שהצ"יך מרצה.

שתמה עליו רבי עקיבא איגר.

20. לפירוש רש"י [לעיל הערות 15,16] ניחא בפשיטות כי "שוגג" היינו כאשר סבור הוא שאין החולין טמאים, אך לתוספות צריך תלמוד, כי היות ושילם לו כמות גדולה של חולין טמאים הרי יודע הוא שהם נעשים תרומה טמאה ומתכוזין הוא להפסידו, אלא שמכל מקום יתכן

שאינו יודע שחכמים תיקנו לתת דוקא חולין טהורים.

21. אבל הבעלים יצאו ידי חובתן, ואין צריכין להביא קרבן אחר, כי אין הפסול בזריקת דם טמא אלא מדרבנן, ולא תיקנו חכמים להביא חולין לעזרה.

ג. דברים חשובים, אינם בטלים, מדרבנן, אפילו באלף.

ד. "אגוזי פרך" [אגוזים של מקום ששמו פרך] הם מן הדברים החשובים שאינם בטלים כלל. ודוקא כשהם שלימים אבל אם "נתפצעו" [נשברו] בטלה חשיבותם.

ה. "אין מבטלין איסור לכתחילה" כלומר, אסור לערב איסור בהיתר, כדי לבטלו,⁽¹⁾ ואף אם נתערב באופן שאינו בטל ברוב, אסור לעשות מעשה שיגרום לביטולו ברוב.

אגוזי פרך של היתר, ונפלו לתוכן אגוזים של ערלה, שחשובים הם, אינם בטלים, אפילו באלף, וכל התערובת אסורה.

חזרו ונתפצעו [נשברו], אחרי שנפלו ונתערבו.

אחד שפצען שוגג שלא נתכוין לבטל חשיבותן, ואחד שפצען מזיד, [כדי לבטלן בכך] לא יעלו [לא בטלו]. כי "אין מבטלים איסור לכתחילה". וכיון שעבר על דברי חכמים קנסו רבנן, במזיד, ואף בשוגג, אטו מזיד.

ואלו הם: דברי רבי מאיר ורבי יהודה.

רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: בשוגג, יעלו, [בטלים הם], במזיד, לא יעלו. שקנסוהו חכמים במזיד, ולא קנסוהו בשוגג, אטו מזיד.

ומשנינן: הכי השתא, התם גברא לתקוני פירות קא מיכוין, ובטובה הוא עוסק, וכי אטו אנן ליקום וליקנסיה!?

תא שמע!

המטביל כלים בשבת, בשוגג, ישתמש בהן אף בשבת, ולא קנסוהו חכמים, במזיד קנסוהו חכמים שלא ישתמש בהן.⁽²⁾

ואף זו, סתם משנה היא, וכרבי מאיר, ולא קנסינן בדרבנן, שוגג אטו מזיד!?

ומשנינן: הכי השתא, התם, גברא לטהורי מאני [לטהר כליון] קא מיכוין, ובטובה הוא עוסק, וכי אטו אנן ליקום וליקנסיה!?

נמצא: דרבי מאיר אדרבי מאיר, לא קשיא!

ורמי [יש להקשות סתירה] דרבי יהודה אדרבי יהודה, בדרבנן:

כי לעיל אמרנו: אין רבי יהודה קונס, בדרבנן, שוגג אטו מזיד. ולהלן, מצאנו ברייתא, שרבי יהודה קנס את השוגג אטו מזיד!?

דתניא

ב-ד א. איסור שנתערב בהתר, מן התורה בטל הוא ברוב שנאמר [שמות כג ב]: "אחרי רבים להטות".

ב. מדרבנן, אין ערלה, ולא כלאי הכרם, בטלים, אלא במאתים.

1. לדעת התוספות, אין איסור זה אלא מדרבנן, ולדעת הראב"ד, מן התורה אסור לערב איסור בהיתר כדי לבטלו, ראה רשב"א חולין צח ב, ולהלן בהערה.

22. בפשוטו אין איסור להשתמש בכלי בדבר שאינו מקבל טומאה, ורק בטהרות שהיו נפסלים כשהיה הכלי טמא, יהיה אסור להשתמש בו גם עכשיו.